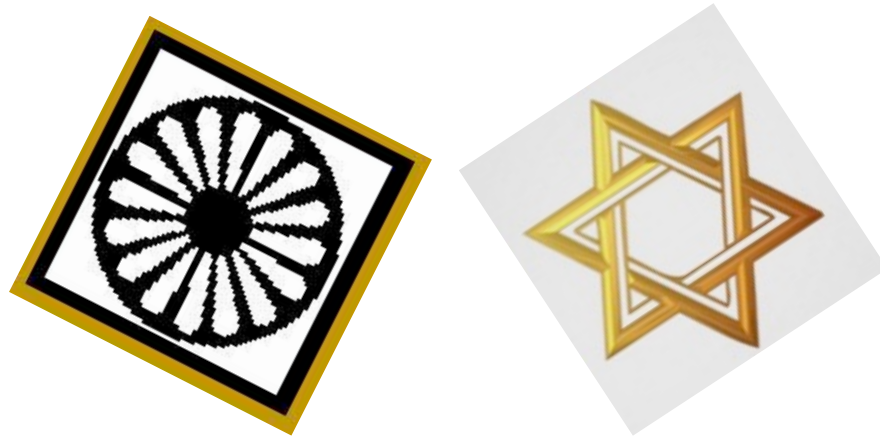

Povestea lui Martin Cârnațarul (Marci a Kolbászos)

De George Kun

Uneori, misterele memoriei umane iau o întorsătură favorabilă, când cu trecerea timpului, amintirile în loc să se estompeze, devin de fapt mai vii, și în loc să se scufunde încet și leneș în adâncurile creierului, saltă zglobiu și zgomotos pe cortex. Acesta e semnalul că povestea trebuie scrisă, precum și basmele ne spun “că de n-ar fi, nu s-ar povesti !”

Recent, un serviciu important m-a ținut mai mult de un an la London, un oraș foarte plăcut și atrăgător din vestul provinciei canadiene Ontario. Stresul era o parte integrală din viața mea profesională de zi cu zi, dar spre marele meu noroc orașul oferea o compensare excelentă prin frumusețe naturală, viață culturală și posibilități variate și atractive de practicare a unei mulțimi de sporturi. Oraș universitar de prestigiu, cu o populație de peste 300.000 de locuitori, London se mândrește și cu un mozaic uman multicultural european, cu mulți germani, italieni, greci, iugoslavi, unguri și români. Restaurantele și magazinele alimentare de specialitate, trădează această prezență mult apreciată. În plus centrele culturale etnice organizează activități sociale foarte diverse și interesante făcând și publicitate pentru ele atât în ziarele locale cât și prin afișe de perete în magazinele și restaurantele etnice.

Într-o zi, făcând cumpărături într-un magazin italian, am văzut un anunț elegant pe afișier, făcând reclamă pentru o serată culturală maghiară de neuitat, care urma să aibă loc a doua zi, la Centrul Cultural German, cu muzicieni, cântăreți și umoriști de la Televiziunea Maghiară din Budapesta. Bineînțeles, așa o ocazie nu putea fi ratată, așa că mi-am rezervat imediat un bilet. Nu știam că ungurii n-au centrul lor propriu, dar bazat pe datele istorice despre Imperiul Austro-Ungar, și mai ales pe cele din cel de al doilea război mondial, m-am autoliniștit că această cooperare germano-maghiară va funcționa bine și eficient.

După ziua de lucru am trecut repede pe acasă pentru un duș și am plecat glonț spre centrul cultural german. Pe drum, am început să mă întreb oare cine este audiența pentru așa un program, câți oameni o să fie acolo, care-i natura și durata programului, și dacă voi avea probleme

să înțeleg anumite expresii mai „neoașe” sau poante de umor specific, că deși maghiara este limba mea maternă, eu n-am făcut nici școală în limba maghiară și nici n-am trăit în Ungaria. Un lucru era clar, și anume că nu mă așteptam să întâlnesc pe nimeni cunoscut și probabil că ”vedetele” artistice de la Budapesta care s-au deplasat în Canada îmi vor fi la fel de necunoscute. Poate că tocmai asta făcea aventura mai atrăgătoare.

Când am sosit, adevărat puțin cam târziu, am fost destul de surprins să văd o sala ticsită cu vreo 300 de oameni. Majoritatea ședeau la mese rotunde de 10 persoane, iar în spatele sălii, ședeau pe scaune în rânduri drepte și paralele, ca la cinema. La primul tur vizual, se părea că nu mai e nici un loc liber, plus că toată lumea părea să se cunoască între ei, așa că înghesuind un scaun pe undeva, deși fizic posibil, nu era prea tentant.

Simplu, m-am pus cu spatele la perete și am continuat să observ semi discret fețele și să trag cu urechea la conversații. Foarte evident că la un spectacol maghiar te aștepți ca toți să vorbească sau cel puțin să înțeleagă limba. Așa și era. Toți vorbeau maghiara, dar cu diferențe. Am identificat patru valuri și patru generații. Întâi, cei mai vârstnici, care au plecat din Ungaria înainte sau în timpul celui de al doilea război mondial, apoi cei plecați în 1956 după invazia rușilor, apoi cei veniți în timpul comunismului înfloritor, și cei veniți în ultimii zece ani, după căderea comunismului. Cei născuți în Canada, vorbeau maghiară cu accent hazliu, anglofon, iar unii cu copii foarte mici, care în mod normal trebuiau lăsați acasă, nu vorbeau maghiara de loc.

Spectacolul a început cu imnul maghiar transilvănean, care eu nici nu știam că a existat vreo dată, dar toți spectatorii nu numai că s-au sculat în picioare, dar au știut și toate cuvintele și au cântat cu suflet, pasiune și energie împreună cu orchestra. Am aflat mai târziu că acest imn nu a fost cunoscut și adoptat doar de ungurii din Transilvania românească, dar și de ungurii din Ungaria, ca un semn de solidaritate cu frații lor temporar sub "ocupație" română. După aceasta a urmat imnul maghiar de dinainte de război, urmat de imnul de astăzi, practic cam același. Spectacolul care a urmat a fost de bună calitate, cu cântece, dansuri și umor maghiar care, cu rare excepții, este întotdeauna grozav. Se pare că oaspeții artiști aveau un renume bun și acasă la ei și nu erau ca de obicei, ciurucuri de mână a doua, care fac circuitul mondial al diasporei maghiare sentimentalizate de dor de țară, și fără simț critic artistic.

La prima pauză, s-a apropiat de mine un tip mai în vârstă, cam de vreo 70 de ani, mai scund, rotofei, cu o burtică respectabilă, cam smead la față, cu ochi negrii pătrunzători, cu nas destul de pronunțat și coroiat, și mi s-a adresat cam zgomotos, dar prietenos și politic. Mi-a spus că eu probabil sunt nou pe aici, că nu m-a văzut niciodată la centrul cultural și se pare că n-am găsit loc de șezut, așa că m-a invitat să stau lângă el, și a adus înca un scaun pe care l-a pus la perete, aproape de scenă.

Am fost impresionat de amabilitatea lui și i-am mulțumit din suflet, dar el a început imediat o conversație înflăcărată orientată mai ales spre identificarea mea. A rezultat foarte repede că eu nu eram exact din Ungaria ci din Timișoara, din Banat, la care el a făcut ochii mari, și-a întins brațele, le-a pus pe umerii mei și m-a întrebat în unguerește: „Din Timișoara?” și eu am zis „Da, din Timișoara”.

Deodată zâmbetul lui s-a transformat într-o expresie de entuziasm și fericire și m-a îmbrățișat și m-a pupat pe obraji și continua să repete de 5, 6 ori cuvântul Timișoara, întrerupt doar de sughițe și clipiri dese ale ochilor săi umeziți. A rezultat că și el era din Timișoara, că s-a născut și

a trăit acolo până în anii '50 și a început să descrie cu amănunte niște persoane care-mi erau complet necunoscute, să arunce tot felul de nume și cunoștințe comune posibile și certe, apoi să amintească de clădiri importante și magazine din periferia Frateliei și nu se mai putea opri...

El mă privea cu atâta intensitate, speranță și anticipare ca eu să confirm ceva din ceea ce spunea, că aproape că mi-a fost jenă să-i spun până la urmă că de fapt diferența noastră de vârstă era de cel puțin 15 ani, că de fapt eu n-am trăit la Timișoara în anii '50 ci la Praga, în Cehia, și că de fapt Fratelina era un loc unde un Timișorean care locuia în centrul orașului nu prea se aventura... Dar toate acestea nu contau de loc, noi eram deja „frați de sânge”. În timpul scurt care a mai rămas până la terminarea pauzei și reluarea spectacolului, el a mai apucat repede să se prezinte, spunea că-l cheamă Martin Farkas, și toată comunitatea ungurească locală îl chema „Marci a kolbászos” adică Marți-cârnașarul” pentru că el era un măcelar amator, dar care prepara acasă cârnați la nivel profesionist, să-ți lingi degetele, nu alta, și era și o listă lungă de așteptare pentru comenzi... L-am felicitat și m-am prezentat și eu și i-am spus că mă cheamă George (Gyuri) Kun.

La scurt timp, spectacolul a reînceput, cu o mulțime de cântece, dansuri, poezii și umor bun, dar foarte naționalist. Astea au declanșat câteva momente de revizie a identității mele culturale și naționale, și mi-am dat seama că probabil în ochii acestor oameni eu nu eram tocmai unghur get-beget, la fel ca și în ochii evreilor religioși nu eram mai mult decât un evreu de categoria a II-a. Oricum această criză de identitate nu era nici nouă și nici rezolvabilă, așa că m-am concentrat din nou la spectacol.

Între timp îl priveam pe noul meu prieten Marci, din semi profil și am început să speculez. Nasul lui coroiat, ochii negrii, ținuta și gesticulația cu mâinile și palmele cam stil de neguțator evreu din Lipsani, vocea și intonația ușor cântată, dar mai ales numele: Farkas, Farkas. Stai un pic dom'le... Farkas (lup în limba maghiară). Asta-i sigur Farkas, la fel ca și evreii germani cu numele de Wolf, sau românii "Lupu", fost Wolf... E clar dom'le, avem cel puțin ceva în comun și putem să ne dăm farba pe față. Abia așteptam să se termine spectacolul când după aplauze repetate, lumea a început să se disperseze și noi am re-început conversația cu Marci. M-am uitat la el oarecum conspirativ și i-am spus: Ascultă Marci, tu spuneași că numele tău de familie e Farkas, nu-i așa? La care el zice: "Da, da, ai reținut bine". La care eu: "Păi, atunci de fapt tu ești "ungur" ca și mine, nu-i așa?"

La care el : "Nu tocmai, prietene, pentru că tu ești **EVREU!**"

A urmat o tăcere mortală pentru un scurt timp, și un schimb de priviri nedumerite și tensiune, mai ales din partea mea, după care l-am întrebat: „Dar tu ce ești ?” La care el, cu un zâmbet larg, și cu sclipiri de mândrie în ochi a zis: "Eu sunt **ȚIGAN!**"

În viața mea n-am simțit o ușurare și o bucuria mai mare decât în acel moment. Ne-am îmbrățișat din nou și ne-am bătut cu palmele pe spate ca doi prieteni din copilărie care s-au revăzut după mulți ani... Și în clipele acelea mi-au trecut prin cap gânduri foarte ciudate și am fost recunoscător lui Dumnezeu că Marci îmi va simți căldura și afecțiunea, dar nu-mi va putea citi gândurile.... Primul lucru care mi-a trecut prin minte a fost că Marci mi-a spus cu sinceră mândrie că el era țigan și fiind plecat de foarte mult timp din România și trăind în Canada, în mod cert și-a însușit identitatea de vechi imigrant absolut identică în ochii legii și a populației cu orice alt imigrant. Apoi în timp ce-l îmbrățișam, m-am gândit la cât de improbabil și absurd ar fi fost ca la vremea sa, noi să fi fost vreodată prieteni apropiați în România, chiar dacă am fi fost de vârste

apropiate și trăiam pe aceeași stradă. El ar fi fost în ochii mei doar un ”țigan”, indiferent dacă era hoț, dacă trăia în șatră sau la bloc, dacă era colecător de sticle, tinichigiu sau milițian. Era țigan, și cu asta basta. Dar aici în Canada, noi sîntem ”Timișoreni” și avem o limba maternă comună. Motiv de celebrare și începutul unei prietenii noi.

Cealaltă absurditate era că dacă Marci ar fi fost de orice altă etnie decât țigan, lămurirea originilor noastre etnice ar fi fost jenantă și poate chiar ar fi avut un iz antisemit. Dar el fiind țigan, a fost o mare ușurare pentru mine, puteam zâmbi relaxat, că doar în ochii mei de atunci el era de o rasă ”inferioară” mie. Chiar dacă întâmplător era antisemit, asta nu conta. Care antisemit dom’le, uite cine vorbește, un țigan! Hai sictir!

Totusi, ceea ce am simțit de fapt pentru Marci a fost o sinceră căldură și afecțiune. Prejudecățile rămân, dar simțurile nu mint.

Povestea însă nu se termină aici... Marci mi-a spus că eram invitat la el acasă, atunci, imediat după spectacol, la degustat supă de fasole cu cârnați „à la Marci” și alte specialități cu mezeluri de casă. I-am mulțumit din inimă și i-am spus imediat că era prea târziu pentru vizită, că era prea târziu pentru cină (era aproape 11 seara) și că a doua zi trebuia să merg la servicii. Cine nu-l cunoaștea pe Marci, ar fi crezut că aceste argumente au ceva valoare de convingere, dar asta e complet eronat. Marci avea atâta tristețe în ochi și atâta insistență, că era imposibil să-l refuz. Plus că mi-a spus că soția lui era plecată la fiica lor în Toronto, așa că el era singur. Și apoi câți timișoreni cred eu că a întâlnit el în ultimii 30 de ani? Nici unul! Așa că m-am suit frumos în mașina mea, și l-am urmărit pe Marci în mașina lui. El mă vedea prin oglinda retrovizoare și tot timpul scotea brațul prin geamul mașinii, și-mi făcea cu mâna. Mesajul era clar: El îmi e prieten, eu îi voi fi musafir și nu cumva să-mi treacă prin cap să mă dau „pierdut”.

Era așa o situație stranie. Niciodată nu mi-am închipuit că pot fi ținut în șah cu o mașină în fața mea și nu cu una din spate. Deodată am realizat că nu-mi era foame de loc, că eram obosit, că deși tipul ăsta era excesiv de prietenos și părea sincer, totuși nu-l cunoșteam de loc, și mergând în casa lui, singur, aproape de miezul nopții, poate că nu era așa o idee grozavă, după toate. Dar nu era scăpare... cu cât ne apropiam de casa lui, cu atât mai des îmi făcea cu mâna. Într-un gest reflex și aproape irațional, mi-am încordat mușchii... și am răsuflat ușurat: ”Da dom’le, încă erau tari și pot conta pe auto-apărare. Apoi am pipăit prin buzunarul din față al sacoșei mele de nailon profilul unui briceag mare elvețian, pe care-l purtam întotdeauna cu mine. Nu, nu, mi-am zis, ce ridicol, sigur nu voi avea nevoie nici de forță și nici de cuțit, și mi-am alungat repede aceste gânduri puerile.

În sfârșit am ajuns în fața casei lui și am parcat mașinile pe pavajul nou și lucios din fața garajului. Nu m-a surprins că trăia într-un cartier frumos și avea o casă mare, că doar el făcea și vindea... cârnați, nu?

Marci avea casa plină de covoare orientale, cu o mulțime de statuete din alabastru și bronz, și o groază de tablouri în ulei cu natură moartă și nuduri de femei.

Mobila scumpă de epocă, era bine protejată cu foi de plastic care probabil au rămas așa încă de la livrare. Această protecție era suficient de transparentă ca să se vadă culoarea și modelul tapițeriei și în același timp rezistentă la praful de pe hainele musafirilor. Nimic surprinzător...

Surpriza a venit însă direct în nări, de la această casă îmbibată de naftalină, cu un miros așa de intens că nu mi-a ieșit din haine decât după două spălături, iar din memorie, niciodată. Viața moliilor în această casă trebuia să fi fost un coșmar.

Ultima dată când am văzut plastic pe mobilă a fost la o familie de vecini, italieni din Calabria, care și ei locuiau la subsol, etajul principal fiind folosit pentru reuniuni și sărbători de familie, iar etajul superior pentru mama sau mama soacră, care veneau din Calabria să stea pe 6 luni din an cu copiii, nurerile și ginerii din Canada. O deosebire importantă: Nici urmă de naftalină...

Marci m-a condus în bucătăria lui spațioasă cu o masă mare cu 6 scaune și s-a apucat imediat de gătit. În timp ce încălzea supa de fasole, a scos niște cârnați impresionanți dintr-o debara și mi i-a arătat cu mândrie. Apoi a tăiat cu eleganță o bucată de vreo 20 de cm și m-a pus să miros suprafața proaspăt tăiată și să pipăi cârnatul pentru tărie și calitate. M-am conformat politicos, deși tot ritualul ăsta îmi sugera în mod grotesc asociații obscene.

M-am abținut de la orice comentarii dar am revenit cu o privire admirativă când Marci a pus cârnatul pe o placă de lemn, a tăiat totul repede în felii perfect egale și cu dosul palmei le-a măturat în ciorba de fasole. Apoi a dispărut și re-apărut într-o clipă cu o sticlă de țuică și după spusele lui, ”n-am văzut și n-am băut niciodată în viața mea așa ceva”. Am ciocnit și a trebuit să-i dau dreptate. A fost formidabilă. Pentru al doilea pahar, a fost puțină luptă, pentru că i-am spus că trebuie să conduc mașina acasă și după multe văicăreli și lamentări, a acceptat această scuză și a mai tras o dușcă singur.

Între timp, mi-am adus aminte că această vizită târzie a întrerupt ritualul meu aproape religios de a-i da un scurt telefon la mama mea din Toronto, pe care am obișnuit-o să-mi audă vocea zilnic, ca să vadă că totul era în regulă, că doar mama mea avea deja 86 de anișori și trăia singură, iar feciorul ei, era singur-singurel și departe de casă, și poate că era frig, sau vânt sau zăpadă, sau prea mult soare sau poate că tușeam și mă prefaceam că nu... doar glumesc... mama mea nu era de loc mai exagerată decât credea ea că e necesar pentru o “yiddische mama”.

Faptul e că m-am scuzat și i-am spus lui Marci că-mi voi suna mama de la telefonul meu mobil, pentru o scurtă conversație. El a urmărit politicos discuția în limba maghiară cu mama mea și a auzit că am pomenit de vizită și de un nou prieten „din Timișoara”, așa că atunci când eram pe terminate mi-a cerut receptorul și permisiunea să vorbească și a preluat receptorul. A stat omul pe telefon vreo zece minute, a început cu politețuri și complimente adresate mamei, apoi a spus cine era el și cum a întâlnit un om deosebit și mare timișorean ca mine, și nu mai înceta să mă laude, să-și exprime fericirea și norocul dat de Dumnezeu că m-a cunoscut, că ce minunat era ca timișorenii să se întâlnească în lume, și ce multe lucruri în comun avem de vorbit, ca foști timișoreni... că ce noroc avea mama mea cu un fiu atât de minunat și ce doamnă deosebită era mama mea... și că absolut trebuie să ne întâlnim, și când mama mea vine în vizită, va trebui să venim la ei, cu toții. Deci tot ce e plăcut de auzit, deși în cantitate cam triplă decât era necesar, dar asta era Marci.

Când am terminat de mâncat, sau cel puțin așa am crezut, Marci zice: „Na, acum sper că ți-au plăcut aperitivele, hai să continuăm cina”. Deși nu mai eram șocat de nimic în casa lui, mi-am dat seama că făcându-i pe plac, era drumul cel mai scurt ca burta mea să devină la fel de mare ca și a lui, așa că i-am spus: ”Marci dragă, ești o gazdă minunată, dar acum trebuie să plec, că eu mâine lucrez și n-o să pot să mă scol, și oricum ne mai întâlnim, că ce naiba, doar stăm în același oraș și

suntem timișoreni, nu-i așa? Marci a înțeles că de data asta sunt serios, și că presiuni sau manipulări sentimentale nu vor avea prea mult efect, așa că mi-a zis: „Nu poți pleca dragă prietene fără să-mi cunoști familia!” La care l-am întrebat: ”N-ai zis că ești singur și familia e plecată?” Ba da. Ba da, zice el, ”Dar hai să-ți arăt niște poze”. ”O Doamne” mi-am zis, tocmai când speram că pot pleca civilizată și încă prietenos, trebuie să mă uit la poze... Dar Marci deja a scos un album mare și frumos, și pe prima pagină, văd o femeie tânără, atractivă, blondă și cu ochi albaștrii.”Asta cine e?” întreb eu. ”Asta-i Amalia, fiica mea” zice el privind-mă cu ochii mijii și un zâmbet fin, plin de dragoste și satisfacție paternă. Înainte de a-mi găsi cuvintele pentru a exprima cu tact nedumerirea legată de lipsa de asemănare ”cromatică”, el mi-a luat-o înainte și mi-a arătat poza soției, o femeie cu trăsături distinct slavice. Amalia a fost plodul iubirii dintre o femeie de origine ucraineană și acest bărbat rom, când cei doi s-au întâlnit cu 40 de ani în urmă și s-au căsătorit. Am făcut rapid un exercițiu mental vizual de rejuvenare facială, corporală, dentară și capilară pentru Marci, și poza imaginată arăta un om destul de chipeș. Următoarea poză era Amalia cu soțul ei în fața unei case foarte mari și frumoase, înconjurată de alte case de același calibru.

”Vezi?” zice Marci, asta-i casa fiicei mele, unde ei locuiesc cu soțul ei.”El e contabil, un tip evreu, **dar** foarte cumsecade”. Eu am pufnit în râs când am auzit acest ”dar foarte cumsecade” și nu m-am putut opri din râs... Mi-am dat repede seama că eu nu am nici un drept să mă supăr sau să-i dau o mică ”lecție” pentru că de fapt, în adâncul sufletului meu și pe baza prejudecăților moștenite și consolidate de decenii, și eu un gândeam la fel. ” Marci, tu de fapt ești un țigan get-beget, **dar** ești foarte cumsecade, așa că de data asta, trebuie să ”te iert și să uit” cine ești.

”Tu ești din Toronto, nu-i așa?” a continuat Marci, poate recunoști acest cartier, e ”Forrest Hills” unde stau mai ales evreii bogați și casele costă milioane”. ”Știi, ginerele meu nu e bogat dar părinții lui au bani și i-au ajutat să-și cumpere această casă”. ”După cum vezi, eu nu o duc rău, mă descurc cumva, dar eu nu sunt bogat și nici nu sunt milionar”.

”Dar știi George care e partea cea mai bună?” zice Marci și ochii lui negri și pătrunzători care au luat o expresie conspirativă și șmecheră. ”Partea cea mai bună și importantă, repetă Marci, ridicând un deget arătător, este că eu arăt ca un evreu, că doar și tu așa ai crezut, și atunci când mă duc în vizită la fiica mea, toți prietenii și vecinii mă tratează cu respect, pentru că ei sunt convingși că eu sunt un evreu bogat care a cumpărat această casă la fiica sa... Un tată adevărat, iubitor și bun. Și crede-mă, dacă ar știi adevărul, nici n-ar sta de vorba cu mine...” Și ochii lui s-au umezit și el m-a îmbrățișat din nou.

Pentru următoarele câteva minute, ne-am privit, ne-am mai bătut unul pe altul pe umeri și spate, ne-am mai îmbrățișat de câteva ori și eu am început să mă îndrept spre ușă. Marci a insistat să mă conducă afară și eu am deschis poarta în timp ce el a deschis un dulap de perete ca să-și pună o șapcă. Curentul creat a împins din nou un val puternic de naftalină în adâncul nărilor mele, până sus în creier, unde s-a conservat pe veci.

Am pășit afară din casă și în timp ce mă urcam în mașină i-am mai făcut un semn de adio cu mâna și dus am fost.

Cu asta s-a terminat această întâlnire extraordinară și povestea mea despre Marci Cârnațarul.

April. 2005